نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و سوم، شماره ۷۱، زمستان ۱۴۰۲

امکان‌سنجی توسعه کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان بویر احمد)

دریافت مقاله: ۹۹/۱۰/۱۱ **پذیرش نهایی**: ۱۴۰۰/۲/۸

صفحات: ۴۱۰-۳۹۱

محمد اسکندری: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
Email: Shn5266@gmail.com
احمد تقدیسی: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران[1].
Email: a.taghdisi@geo.ui.ac.ir
یوسف قنبری: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
Email: y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

چکیده

کارآفرینی می‌تواند در جوامع روستایی که ازیک‌طرف با مشکلات اقتصادی به‌ویژه در زمینه اشتغال، فقر و کمبود درآمد مواجه هستند و از طرف دیگر از قابلیت‌های بالای محیطی برخوردار هستند، اثرات مثبت متعددی را بر جای بگذارد. این پژوهش با تکیه‌بر اطلاعات گردآوری‌شده با شیوه اسنادی و پیمایشی و با هدف امکان‌سنجی توسعه کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان بویراحمد انجام شده است. نتایج پژوهش نشان داد علی‌رغم انگیزه پیشرفت، سخت‌کوشی و ریسک‌پذیری بالای شاغلان بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات)، وضعیت کلی برخورداری آن‌ها از متغیرهای کارآفرینی با میانگین ۲/۶۱۸، در سطح ۹۹ درصد اطمینان، پایین‌تر از حد متوسط است. نتایج امکان‌سنجی زیربخش‌های فعالیت اقتصادی نشان داد چهار زیربخش اقتصادیِ گیاهان دارویی، پرورش آبزیان، منابع آب معدنی و گردشگری به‌ترتیب با میانگین ۳/۵۴۸، ۳/۶۹۱، ۳/۷۰۵ و ۳/۴۱۹، از پتانسیل بالایی برای توسعه کارآفرینی برخوردار هستند. همچنین نتایج آزمون پیرسون نشان داد میزان همبستگی بین متغیرهای مستقل (تولید گیاهان دارویی، پرورش آبزیان، منابع آب معدنی و گردشگری) و وابسته پژوهش (کارآفرینی)، به‌ترتیب ۰/۵۱۹، ۰/۱۷۹، ۰/۳۹۸ و ۰/۵۳۳ بوده و از نظر آماری مثبت و معنی‌دار است.

کلید واژگان: امکان‌سنجی، توسعه کارآفرینی، اقتصاد روستایی، بویراحمد.

۱. **نویسنده مسئول**: دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، گروه برنامه‌ریزی روستایی، ۰۹۱۳۳۱۳۷۱۸۱

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

مقدمه

جوامع روستایی علی‌رغم ایفای نقش کلیدی در تولید و تأمین مواد اولیه غذایی در سطوح محلی تا ملی (بالدوین[1] و همکاران، ۲۰۱۷: ۳۷؛ جمینی[2] و همکاران، ۲۰۱۷: ۲۷)، در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی با نارسایی‌های متعددی (صادقی[3] و همکاران، ۲۰۱۷: ۲۱۴) نظیر فقر فزاینده، بیکاری، تخریب محیطزیست، تغییرات آب و هوایی، کاهش بهره‌وری کشاورزی، مهاجرت و ... مواجه هستند (مولر و نل[4]، ۲۰۲۰: ۱). این چالش‌ها در کشورهای درحال‌توسعه نظیر ایران مشهودتر است (ساترتوایت[5] و همکاران، ۲۰۲۰: ۱۴۳). با تداوم این مسائل جامعه روستایی، این فضاهای سکونتی نه تنها از کارکرد اصلی خود فاصله خواهند گرفت بلکه برای تأمین نیازهای اساسی خود نیز با مشکلات و مسائلی روبه‌رو می‌شوند و چالش‌های آن‌ها متنوع‌تر و گسترده‌تر خواهد شد (موریس[6] و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۳۲). در راستای حل چالش‌های موجود سیاست‌ها، استراتژی‌ها و برنامه‌های مختلفی توسط دولت‌ها طراحی و اجرا شده است، اما هیچ‌یک از آن‌ها در مقیاس کلان نتوانسته است این مشکلات را حل کند (نسار و السید[7]، ۲۰۱۸: ۲۳۶۷).

بر اساس گزارش‌های موسسه جهانی کارآفرینی و توسعه[8] در سال ۲۰۱۷، یکی از مناسب‌ترین راهبردهای اجرایی برای کاهش مشکلات اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی روستاییان، توسعه و ترویج کارآفرینی در نواحی روستایی است (آکس[9] و همکاران، ۲۰۱۸: ۳۲). کارآفرینی با ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال‌زایی و کسب درآمد، نقش مؤثری را در بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی جوامع روستایی ایفا می‌نماید. تجربه کشورهای فقیر نشانگر این مطلب است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند ضمن کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها، زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آن‌ها را در محل سکونت‌شان فراهم نماید. (صیدایی و صادقی، ۱۳۹۳: ۶۶-۶۵). کارآفرینی در جوامع روستایی می‌تواند توسط بازیگران مختلفی انجام شود و مختص به قشر خاصی از جامعه روستایی نبوده و بدون توجه به بسیاری از محدودیت‌های صنعتی‌سازی روستا، در قالب هرگونه توسعه‌ای در مناطق روستایی نهفته است (کورسگارد[10] و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۱). کارآفرینی در مناطق محروم روستایی به علت دسترسی اندک به منابع و امکانات و هم‌چنین توسعه نیافتن روابط اجتماعی نوین، نسبت به کارآفرینی در مناطق پیشرفته، مشکل‌تر است با این وجود نرخ اثرگذاری کارآفرینی در این‌گونه نواحی بیش‌تراز نواحی پیشرفته است (عربیون و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۹).

سکونتگاه‌های روستایی واقع در بخش مرکزی شهرستان بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه روستایی به‌ویژه در متغیرهای کلیدی توسعه اقتصادی و اجتماعی (از قبیل مهاجرت، اشتغال، فقر و درآمد)، از نواحی محروم کشور هستند. قرار گرفتن استان کهگیلویه و بویراحمد در میان استان‌های با بیشترین نرخ

1. Baldwin
2. Jamini
3. Sadeghi
4. Melore and Nel
5. Satterthwaite
6. Morris
7. Nassar and Elsayed
8. Global Entrepreneurship and Development Institute
9. Acs
10. Korsgaard

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

بیکاری در کشور، گوشه‌ای از محرومیت و ضعف توسعه روستایی در این شهرستان را نشان می‌دهد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ ـ ۱۳۸۵). این در حالی است که این فضای جغرافیایی به لحاظ برخورداری از منابع طبیعی، محیطی، نیروی انسانی و پیشینه فرهنگی غنی تاریخی، از نواحی مستعد کشور است. با عنایت به اینکه توسعه و ترویج کارآفرینی می‌تواند نقش مؤثری را در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی ایفا نماید، شناسایی و امکان‌سنجی بخش‌های پایه اقتصادی و از سوی دیگر سوق دادن فعالیت‌های کارآفرینانه به سمت آن‌ها، از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بدون شک موفقیت کارآفرینی در بخش‌های کلیدی و عمده اقتصادی هر منطقه، علاوه بر اینکه صرفه اقتصادی و اجتماعی بیشتری را به همراه خواهد داشت، کارآیی و اثرگذاری کمی و کیفی وسیع‌تری را به دنبال خواهد داشت. با توجه به مطالب عنوان شده سؤال‌های اساسی پژوهش عبارت‌اند از: وضعیت برخورداری روستاییان بخش مرکزی شهرستان بویراحمد از متغیرهای کارآفرینی به چه صورتی است؟ در بخش مرکزی شهرستان بویر احمد چه فعالیت‌هایی برای توسعه کارآفرینی، از توان و پتانسیل بیشتری برخوردارند؟ ارتباط آماری میان فعالیت‌های کارآفرینی امکان‌سنجی شده با مشخصه‌های اصلی کارآفرینی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان بویر احمد به چه صورتی است؟

برای اولین بار مفهوم کارآفرینی در نظام‌های اقتصادی را، ریچارد کانتیلون به‌کار برده است. از نظر او کارآفرین کسی است که ابزار موردنیاز برای تولید را با ارزشی معین خریداری و آن‌ها را با هم ترکیب و کالای جدید تولید می‌کند (رودرو و ریچاردز[1]، ۲۰۰۷: ۳۴). ژان باتیست‌سی به‌عنوان یک اقتصاددان، کارآفرینی را مهارت‌های مدیریت سرمایه و ثروت تعریف کرده است. شومپیتر در مدل اقتصادی که ارائه کرده است، کارآفرینان را اولین موتور توسعه اقتصادی می‌داند و به آن‌ها، به‌عنوان افرادی خلاق و رهبر نگاه می‌کند که ویژگی‌های زیر را دارند: ارائه‌دهنده کالای جدید؛ معرف بازار جدید؛ استفاده از منابع جدید برای تولید کالای جدید و توسعه و ایجاد سازمان‌های جدید برای بخش صنعت (موهاپارتا[2] و همکاران، ۲۰۰۷: ۱۶۵). از نظر احمدپورداریانی، کارآفرین فردی دارای ایده و فکر جدید است که با بسیج منابعی که توأم با ریسک‌پذیری مالی، اجتماعی و حیثیتی هستند، کسب‌وکارهایی را ایجاد و یا محصول و خدمت جدیدی به بازار ارائه می‌دهد (احمدپور و عرفانیان، ۱۳۸۸: ۸۸). برخلاف این اندیشمندان، آدام اسمیت، نقش کارآفرینی را در صحنه فعالیت فراگیر و کلان اقتصادی بسیار جزئی می‌دانست و اعتقاد داشت که کارآفرین فراهم‌کننده سرمایه است و هیچ‌وقت نقش پیشرو و هدایت‌گرانه ندارد (مک‌لاین[3]، ۲۰۰۴: ۸۳).

بررسی‌ها نشان می‌دهد دیدگاه‌های مختلفی در ارتباط با چارچوب و توسعه کارآفرینی وجود دارد. جامعه‌شناسان سعی دارند برای تبیین پدیده کارآفرینی از مدل‌های جامعه‌شناسانه استفاده نمایند. در این دیدگاه محیط نقش مؤثری در شکل‌گیری رفتار کارآفرینانه دارد. از نظر وبر، جامعه و ارزش‌های آن نقش کلیدی را در ایجاد کارآفرینی دارد و کارآفرینان نیز، اثرگذاری عمده‌ای در ایجاد تحولات ارزشمند ایفا می‌نمایند (جمینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸). جامعه‌شناسان کارآفرینان را عاملان انتقال فناوری، اشتغال‌زایی، کاهش

1. Rotheroe and Richards
2. Mohapatra
3. Mccline

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

بوروکراسی اداری، تعادل در اقتصادهای پویا و سامان‌دهنده منابع می‌دانند (آلیسون[1]، ۱۹۹۰: ۳۰۴). در نظریه‌های رفتارگرایان (روانشناسان) برای توسعه کارآفرینی، ویژگی‌های رفتاری روان‌شناختی کارآفرینان مورد تأکیداست و مشخصه‌هایی مانند ریسک‌پذیری، میل به استقلال‌طلبی، تحمل ابهام، اعتمادبه‌نفس بالا، مرکز کنترل درونی، خلاقیت، پیش‌گام بودن، فرصت‌طلبی، نتیجه‌گرایی و ...، شروط لازم برای توسعه کارآفرینی هستند (هریوناک و شرمن[2]، ۲۰۱۰: ۳۴). در نظریه‌های اقتصادی بیشتر بر نوآوری در تولید محصول و جلب سرمایه‌گذاری، ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا، ایجاد مبادله و گردش پول در اقتصاد، فراهم آوردن ابزار و تولید محصولات جدید قابل‌عرضه با بازار، تحمل عدم قطعیت، داشتن مهارت‌های مدیریتی، جابجایی منابع اقتصادی بر اساس اصول بهره‌وری، آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده، تأکید شده است (ورکیانی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۰-۱۴۹).

از نظر اندیشمندان توسعه روستایی، کارآفرینی وسیله‌ای برای بهبود کیفیت زندگی، ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش بازدهی و بهره‌وری تولیدات روستایی، افزایش درآمد روستاییان، کاهش فقر و مهاجرت روستاییان است و نقش به‌سزایی را در توسعه روستایی دارد (حیدری‌ساربان و عبدپور، ۱۳۹۸: ۴۳). همچنین از نظر آن‌ها با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و محیطی حاکم بر سکونتگاه‌های روستایی در مناطق مختلف جغرافیایی، ظرفیت‌ها و توان‌های توسعه کارآفرینی متفاوت خواهند بود. این ظرفیت‌ها و توان‌ها تابعی از عوامل مختلف محیطی، اجتماعی و اقتصادی هستند (دهقانی و جمینی، ۱۳۹۶: ۲۵۳). به‌طورکلی در راستای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در بعضی از مناطق فعالیت در بخش کشاورزی (سعیدی، ۱۳۸۸: ۱۸۵)، در برخی فعالیت در بخش گردشگری (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۵)، در مواردی فعالیت در بخش صنعت (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۴۵) و در بعض از مناطق فعالیت در بخش خدمات (مفتاح و زرین ساز، ۱۳۸۱: ۱۰) در اولویت قرار دارند. همچنین در بعضی از مناطق روستایی، ترکیبی از این عوامل می‌توانند زمینه و بستر لازم را برای توسعه کارآفرینی فراهم نماید که نیازمند امکان‌سنجی و مطالعات منسجم در این زمینه است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان، ۱۳۹۸: ۵۵). در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که در توسعه کارآفرینی روستایی عوامل مختلفی اثرگذار هستند و می‌توان آن‌ها را در چهار گروه عوامل محیطی، اقتصادی، نهادی و اجتماعی ـ فرهنگی، تقسیم‌بندی نمود شکل (۱).

1. Alison
2. Hrivnak and Sherman

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

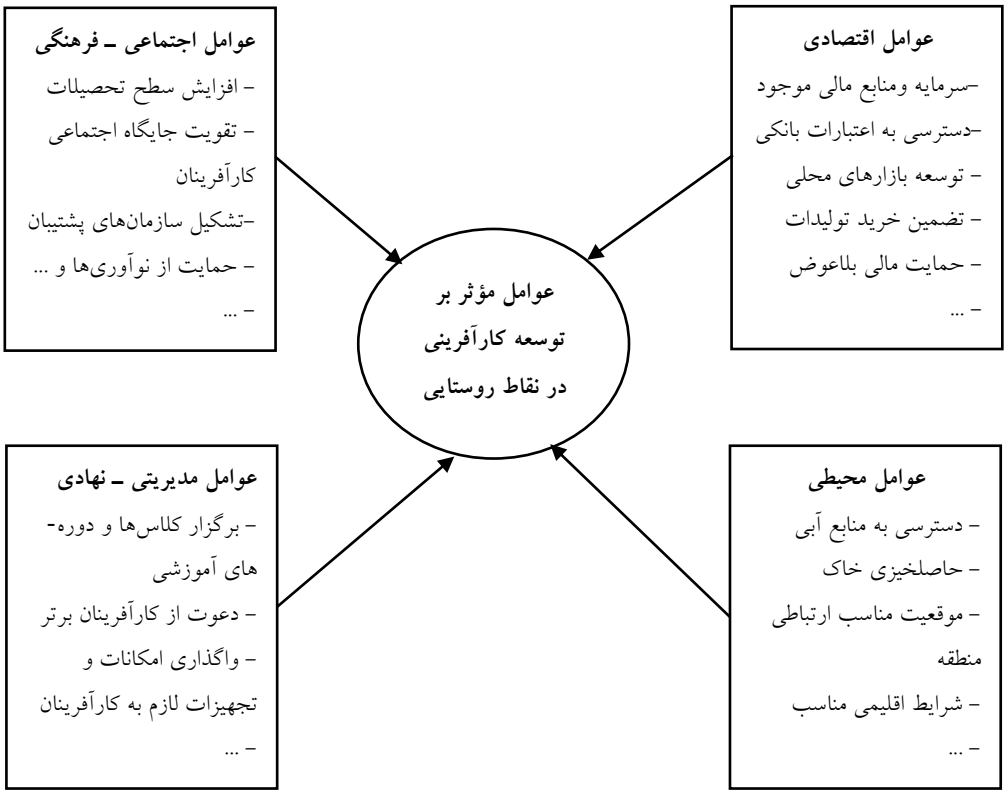

شکل (۱). عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (جمینی، ۱۳۹۴: ۱۱۸)

در ادامه به نتایج چند پژوهش مرتبط با موضع موردمطالعه پرداخته شده است. نتایج پژوهش دادورخانی و همکاران (۱۳۹۰) با هدف تحلیل اثرات گردشگری در توسعه کارآفرینی در روستای کندوان نشان داد گردشگری به‌واسطه فراهم آوردن زیرساخت‌های اولیه و تعاملات فرهنگی میان جوانان روستایی، فرصت‌های جدیدی را برای کارآفرینی جوانان روستایی فراهم آورده است. ایمنی‌قشلاق و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای نقش گردشگری را در توسعه کارآفرینی زنان دو روستای کندوان و اسکندان (در شهرستان اسکو) بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد گردشگری در توسعه فرصت‌های کارآفرینی نقش به‌سزایی داشته و محیط روستاها را به یک محیط محرک و انگیزشی برای توسعه کارآفرینی تبدیل کرده است. نتایج پژوهش اربابیان و همکاران (۱۳۹۳) نیز نشان‌دهنده اثرات گردشگری بر توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی است و امیری و همکاران (۱۳۹۵) نیز در مطالعه خود بر اثرات گردشگری کشاورزی بر توسعه کارآفرینی اذعان کرده‌اند. نتایج پژوهش صورت گرفته توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان (۱۳۹۸) در خصوص امکان‌سنجی فعالیت‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان دیواندره و سقز نشان داد بخش‌های پرورش گیاهان دارویی، گردشگری، تولید آب معدنی، پرورش آبزیان، دامداری و کشت باغات، از پتانسیل بالایی در جهت توسعه فعالیت‌های کارآفرینی برخوردار هستند. نتایج پژوهش شاهد و همکاران (۱۴۰۰) در خصوص گردشگری و توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای بخش مرکزی شهرستان همدان نشان داد گردشگری

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

به‌واسطه ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمد، متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و مهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط‌زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه و بهینه‌سازی بهره‌برداری از زمین، در توسعه پایدار روستایی مؤثر است.

نورس و اسمالبونه[1] (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای در مورد کارآفرینی در مناطق حاشیه‌ای اروپا نشان دادند که تکیه‌بر منابع محلی در بخش‌های مختلف فعالیت اقتصادی با اتکا بر بازاریابی، آموزش و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، مناسب‌ترین اقدام برای توسعه کارآفرینی در اجتماعات روستایی است. نتایج پژوهش رومی و پاروت[2] (۲۰۰۸) نشان داد دسترسی به سرمایه، زمین، محل کسب‌وکار، فناوری اطلاعات، آموزش و سرمایه‌های اجتماعی، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در کشور پاکستان هستند. بر اساس نتایج چند مطالعه دیگر، سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی، سیاست‌های بانکی، دسترسی به سرمایه، میزان ارتباط با بازار، توانایی کنترل ریسک، برگزاری دوره‌های آموزش و ترویج کارآفرینی (نواز[3]، ۲۰۰۹)، ایجاد فعالیت‌های متناسب با نیازهای شناسایی‌شده جامعه محلی (امکان‌سنجی فعالیت‌ها)، منابع و مهارت‌های محلی، تمرکز بر کارآفرینی و یادگیری مداوم دابسون[4] (۲۰۰۹)، حمایت مالی خانواده، راه‌اندازی مؤسسات مالی، ارتقاء برنامه‌های آموزشی و سرمایه‌گذاری در روستاها فلومار[5] و دوتا (۲۰۱۰)، بازاریابی برای محصولات، تولیدات و خدمات (ساتیاباما[6]، ۲۰۱۰)، از دیگر عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی هستند. بر اساس مطالعه فولمر[7] و همکاران (۲۰۱۰)، سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، تعداد محصولات، پشتیبانی مالی خانواده، نوآوری، ثروت و وضعیت شغلی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در روستاهای غرب بنگال هستند. بر اساس مطالعه موحدی و یعقوبی فرانی[8] (۲۰۱۲)، دانش و مهارت، دسترسی به امکانات و خدمات، عوامل مالی و اقتصادی، نهادی و سازمانی؛ قانونی و حقوقی و شرایط جغرافیایی و محیط روستا، از دیگر عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی هستند. چاکرابورتی[9] (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای نشان داد درآمد سالانه افراد و میزان سرمایه‌گذاری مالی، دارای تأثیر مستقیمی بر توسعه کارآفرینی در منطقه آسام در کشور هند است. با استناد به نتایج مطالعه نگلر و ناوده[10] (۲۰۱۷)، بیمه کردن افراد در برابر شوک‌های اقتصادی و حمایت‌های اجتماعی و در مجموع پشتیبانی پایدار از شخص کارآفرین و خانواده او موجب توسعه کارآفرینی در بخش غیرکشاورزی و رونق اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی جنوب صحرای آفریقا می‌شود. بر اساس مطالعه کراکویاک ـ بال[11] و همکاران (۲۰۱۷) در خصوص امکان‌سنجی کارآفرینی در مناطق روستایی کشور لهستان، فراهم کردن دسترسی روستاییان به خدمات ارتباطی، مهم‌ترین عامل توسعه کارآفرینی است. کلوفستن[12] و همکاران (۲۰۲۰) در

1. North and Smallbone
2. Roomi and Parrott
3. Nawaz
4. Dabson
5. Folmar and Dutta
6. Sathiabama
7. Folmer
8. Movahedi and Yaghoubi-Farani
9. Chakraborty
10. Nagler and Naude
11. Krakowiak-Bal
12. Klofsten

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

خصوص حمایت از کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک در روستاهای کشورهای اتحادیه اروپا نشان دادند حمایت و پشتیبانی مالی و در نظر گرفتن تنوع فعالیت‌های اقتصادی، اقدام‌های مؤثر برای توسعه کارآفرینی هستند. بررسی مبانی نظری و سوابق پژوهش نشان می‌دهد کارآفرینی از راهبردهای اصلی توسعه روستایی است. بااین‌وجود مطالعات بسیار اندکی در خصوص امکان‌سنجی کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی به‌ویژه در کشورمان انجام شده است و در این زمینه خلأ مطالعاتی شدیدی وجود دارد. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد برای توسعه کارآفرینی در جوامع روستایی می‌توان از فعالیت یا فعالیت‌های مختلفی که با شرایط طبیعی و انسانی حاکم بر فضای زیستی روستاها همخوانی دارند، بهره برد و این مهم نیازمند امکان‌سنجی فعالیت‌های کلیدی و پایه هر فضای سکونتی برای توسعه کارآفرینی است که به مدد آن می‌توان ضمن بهره‌برداری از توان‌های محیطی و انسانی، کارآفرینی پایدار را در میان جوامع محلی توسعه داد و ساکنان را از مزایای متعدد کارآفرینی بهره‌مند ساخت.

روش تحقیق

منطقه موردمطالعه

شهرستان بویراحمد با ۲۹۹۸۸۵ نفر جمعیت و ۷۷۵۶۹ خانوار، شامل سه بخش مارگون، لوداب و مرکزی و ۹ دهستان و ۳۸۷ نقطه روستایی است. بخش مرکزی این شهرستان شامل ۸۷۰۴۹ نفر و ۲۱۰۴۸ خانوار و ۱۲۰ روستای دارای سکنه است. این بخش شامل پنج دهستان دشت روم، سپیدار، کاکان، سررود جنوبی و شمالی می‌شود شکل (۲). از نظر میزان تحصیلات حدود ۱۴ درصد روستاییان بی‌سواد هستند و بر اساس نتایج آخرین سرشماری نفوس و مسکن حدود درصد شاغل بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۲۸/۷ درصد، ۲۹/۳ درصد و ۴۲/۹ درصد است جدول (۱). وجود منابع طبیعی و محیطی غنی از جمله پوشش گیاهی و مراتع انبوه، منابع آب سطحی و زیرزمینی قابل‌توجه، جاذبه‌های گردشگری و اکوتوریستی، سکونتگاه‌های روستایی کم‌نظیر و دیدنی، چشمه‌های آب معدنی و درمانی، جامعه عشایری با سابقه فرهنگی کهن، آداب‌ورسوم محلی و بومی اصیل، تنها بخشی از پتانسیل‌های شهرستان بویراحمد برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی از جمله کارآفرینی هستند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

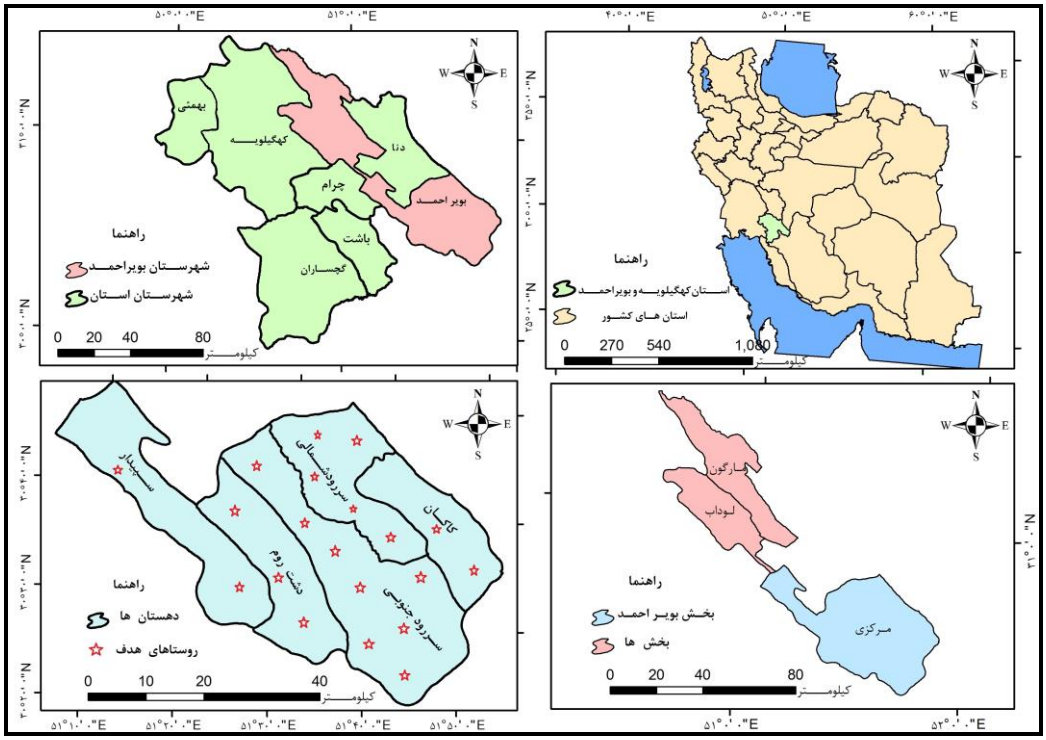

شکل (۲). موقعیت جغرافیایی منطقه موردمطالعه در استان و کشور

جدول (۱). وضعیت شاغلان بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در بخش مرکزی شهرستان بویر احمد

بخش عمده فعالیت	کل		مرد		زن	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کشاورزی	۵۰۸۴	۲۷/۸	۴۶۶۵	۹۱/۸	۴۱۹	۸/۲
صنعت	۵۳۶۵	۲۹/۳	۵۱۵۸	۹۶/۱	۲۰۷	۳/۹
خدمات	۷۸۳۷	۴۲/۹	۶۴۸۱	۸۲/۷	۱۳۵۶	۱۷/۳
مجموع	۱۸۲۸۶	۱۰۰	۱۶۳۰۴	۸۹/۲	۱۹۸۲	۱۰/۸

داده و روش کار

پژوهش کاربردی حاضر به لحاظ روش‌شناختی ترکیبی از شیوه‌های توصیفی ـ تحلیلی و علی است که با هدف امکان‌سنجی کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی واقع در بخش مرکزی شهرستان بویراحمد انجام گرفته است. برای گردآوری داده‌های و اطلاعات موردنیاز تکیه اصلی محققان بر منابع اسنادی (کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و ...) و مطالعات میدانی (تکمیل پرسش‌نامه و مصاحبه) بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه سرپرستان خانوار شاغل در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) در بخش مرکزی شهرستان بویراحمد است که تعداد آن‌ها ۲۱۰۴۸ نفر بوده و با توجه به محدودیت‌های انجام سرشماری (دشواری دسترسی به‌تمامی سرپرستان خانوار، صعب‌العبور بودن برخی از

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

روستاها، بالا بودن هزینه مالی، زمان‌بر بودن و ...)، با استفاده از جدول بارتلت[1] و همکاران (۲۰۰۱) که یکی از روش‌های متداول برآورد حجم نمونه است، ۱۷۲ نفر به‌عنوان نمونه آماری برآورد گردید. ابزار اصلی برای گردآوری داده‌های میدانی پرسش‌نامه محقق‌ساخته است که روایی آن (صوری) با کسب نظرات متخصصان و اساتید دانشگاه اصفهان پس از چندین مرتبه اصلاح، به تأیید نهایی رسیده است. برای بررسی پایایی پرسش‌نامه از پیش‌آزمون استفاده شده است. به این صورت که تعداد ۳۰ پرسش‌نامه در یکی از روستاهای خارج از محدوده مطالعاتی تکمیل شد و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه‌شده برای بخش‌های مختلف آن بالاتر از ۰/۷ بود که نشانگر پایا بودن ابزار مورداستفاده بود جدول (۲). لازم به ذکر است پرسش‌نامه مذکور متناسب با اهداف پژوهش در سه بخش طراحی شده است. بخش اول به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان (مانند سن، شغل، تحصیلات، درآمد ماهیانه و ...) اختصاص یافته است. بخش دوم پرسش‌نامه با ۲۴ متغیر، به وضعیت برخورداری شاغلان بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی از متغیرهای کارآفرینی و بخش سوم با ۴۹ متغیر، به توانمندی‌های زیربخش‌های عمده فعالیت اقتصادی برای توسعه کارآفرینی اختصاص یافته است.

جدول (۲). بخش‌های مختلف پرسش‌نامه و محاسبه ضرب آلفای کرونباخ

بخش	عنوان	تعداد متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
اول	ویژگی‌های جمعیت‌شناسی	۵	۰/۷۵۳
دوم	برخورداری شاغلان بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی از متغیرهای کارآفرینی	۲۴	۰/۸۵۴
سوم	توانمندی‌های زیربخش‌های عمده فعالیت اقتصادی برای توسعه کارآفرینی	۴۹	۰/۷۶۸
کل	کل پرسش‌نامه	۷۸	۰/۷۹۶

برای توزیع و تکمیل پرسش‌نامه‌ها، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد جدول (۳). به این صورت که ابتدا متناسب با تقسیمات سیاسی شهرستان بویراحمد، دهستان‌های آن به‌عنوان طبقات اصلی در نظر گرفته شدند. در مرحله بعد متناسب با تعداد سرپرستان خانوار هر دهستان، به‌عنوان زیرطبقات، تعدادی پرسش‌نامه به آن‌ها تخصیص داده شد. برای توزیع پرسش‌نامه در روستاهای هر دهستان، تعدادی روستا به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. انتخاب این روستاها به‌گونه‌ای بوده است که نماینده مناسبی برای دهستان مربوطه باشند. به‌این‌ترتیب ۲۰ روستا به‌عنوان روستای هدف انتخاب و پرسش‌نامه‌های به‌صورت کاملاً تصادفی در میان سرپرستان خانوار هر روستا توزیع و تکمیل شد. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌های گردآوری‌شده از آماره‌هایی مانند میانگین، ضریب تغییرات، جدول توزیع فراوانی و آزمون‌های مقایسه میانگین (تی تک‌نمونه‌ای) و ضریب همبستگی پیرسون در قالب نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

1. Bartlett

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

جدول (۳). نحوه توزیع پرسش‌نامه‌های در محدوده موردمطالعه

بخش	دهستان	جمعیت	تعداد خانوار	تعداد روستا	تعداد پرسش‌نامه	روستای نمونه
مرکزی	دشت روم	۸۶۴۳	۲۱۲۹	۲۵	۱۷	۳
	سپیدار	۶۱۴۳	۱۳۹۱	۲۴	۱۱	۲
	سررودجنوبی	۴۳۲۸۹	۱۰۷۰۰	۴۵	۸۴	۸
	سررودشمالی	۲۷۲۱۳	۶۳۹۵	۱۸	۵۰	۵
	کاکان	۱۷۶۱	۴۳۳	۸	۱۰	۲
مجموع	-	۸۷۰۴۹	۲۱۰۴۸	۱۲۰	۱۷۲	۲۰

نتایج

توصیف متغیرهای جمعیت‌شناختی پاسخگویان

یافته‌ها در خصوص ویژگی‌های شخصی پاسخگویان نشان داد جدول (۴) که میانگین سنی آن‌ها حدود ۴۶ سال است و شاخص بعد خانوار، ۳/۹ بوده است. در ارتباط با وضعیت تحصیلی پاسخگویان، نتایج نشان داد ۱۶ درصد آن‌ها بی‌سواد، ۲۰ درصد دارای تحصیلات نهضت و ابتدایی، ۳۰ درصد سیکل، ۱۹ درصد دیپلم و ۱۵ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی (کاردانی، کارشناسی و کارشناس ارشد) بوده‌اند. در خصوص وضعیت شغلی پاسخگویان، نتایج نشان داد درصد شاغلان بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به‌ترتیب ۲۸ درصد، ۳۰ درصد و ۴۲ درصد بوده است. در خصوص وضعیت درآمد ماهیانه خانوارها یافته‌ها نشان میانگین محاسبه شده حدود ۶۵۰ هزار تومان در ماه بوده است.

جدول (۴). توصیف ویژگی‌های شخصی پاسخگویان

-	سن	بعد خانوار	تحصیلات	درآمد ماهیانه (تومان)
بیشترین	۷۲	۸	کارشناس ارشد	۳۰۰۰۰۰۰
کمترین	۲۱	۱	بی‌سواد	۳۰۰۰۰۰
میانگین	۴۶	۳/۹	-	۶۵۰۰۰۰

بررسی وضعیت برخورداری شاغلان روستایی از شاخص‌های کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی

بر اساس طبقه‌بندی انجام گرفته توسط سازمان بین‌المللی کار، کلیه شاغلان را می‌توان در سه گروه اصلی کشاورزی، صنعت و خدمات دسته‌بندی نمود. در این بخش بر اساس طبقه‌بندی صورت گرفته، وضعیت برخورداری شاغلان روستایی از شاخص‌های کارآفرینی بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد میزان برخورداری شاغلان بخش کشاورزی از متغیرهای انگیزه پیشرفت، توسعه مهارت‌های کسب‌وکار و ریسک‌پذیری، به‌ترتیب با میانگین ۳/۹۸، ۳/۸۳، ۳/۳۹ و ضریب تغییرات ۰/۱۷۹، ۰/۲۳۳ و ۰/۲۳۵، نسبت به دیگر متغیرها در سطح بالاتری قرار دارد و وضعیت متغیرهای ابتکار، نوآوری و توجه به بازار محصولات، به‌ترتیب با میانگین

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

۲/۳۷، ۲/۵۲، ۲/۶۲ و ضریب تغییرات ۰/۵۲۴، ۰/۴۰۸ و ۰/۳۹۸، نسبت به دیگر متغیرها در سطح پایین‌تری قرار دارد جدول (۵).

یافته‌ها در خصوص وضعیت کارآفرینی در میان شاغلان بخش صنعت نشان می‌دهد متغیرهای انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری و سخت‌کوشی به‌ترتیب با میانگین ۲/۳۳، ۲/۵۳، ۲/۴۴ و ضریب تغییرات ۰/۳۹۶، ۰/۴۰۶ و ۰/۴۰۹، نسبت به دیگر متغیرها در وضعیت مناسب‌تری قرار دارند. در مقابل این متغیرها، وضعیت متغیرهای ابتکار در تولید، خلاقیت و مهارت‌های کسب‌وکار به‌ترتیب با میانگین ۲/۴۵، ۲/۶۲، ۲/۳۸ و ضریب تغییرات ۰/۵۲۴، ۰/۴۵ و ۰/۴۴۵، در سطح پایین‌تری قرار دارند. بررسی وضعیت برخورداری شاغلان بخش خدمات از شاخص‌های کارآفرینی نشان می‌دهد متغیرهای سخت‌کوشی، انگیزه پیشرفت و ریسک‌پذیری به‌ترتیب با میانگین ۲/۳۸، ۲/۸۳، ۲/۱۳ و ضریب تغییرات ۳۵۸/، ۰/۳۸۶ و ۰/۴۲، در نسبت به دیگر متغیرها در سطح بالاتری قرار گرفته‌اند و متغیرهای نوآوری، خلاقیت و مهارت‌های کسب‌وکار به‌ترتیب با میانگین ۲/۳۱، ۲/۱۴، ۲/۱۶ و ضریب تغییرات ۰/۵۱۶، ۰/۴۹۵ و ۰/۴۹۱، وضعیت ضعیف‌تری دارند؛ بنابراین می‌توان چنین عنوان کرد که به لحاظ برخورداری از متغیرهای کارآفرینی، شاغلان بخش کشاورزی نسبت به دو بخش صنعت و خدمات، در وضعیت نسبی مناسبی قرار دارند و در مجموع تمامی شاغلان محدوده مطالعاتی از نظر برخورداری از بعضی از متغیرهای کارآفرینی مانند انگیزه پیشرفت، سخت‌کوشی و ریسک‌پذیری در وضعیت قابل قبولی قرار دارند؛ اما به لحاظ متغیرهایی مانند نوآوری، خلاقیت و مهارت‌های کسب‌وکار، شرایط مناسبی ندارند.

جدول (۵). وضعیت روستاییان شاغل در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی به لحاظ برخورداری از متغیره‌های کارآفرینی

بخش عمده فعالیت	ردیف	گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
کشاورزی	۱	خلاقیت در بین کشاورزان	۳/۶۳	۰/۹۴۹	۰/۲۶۱	۴
	۲	ریسک‌پذیری کشاورزان برای فعالیت	۳/۳۹	۰/۷۹۸	۰/۲۳۵	۳
	۳	انگیزه پیشرفت کشاورزان برای فعالیت در بخش کشاورزی	۳/۹۸	۰/۷۱۳	۰/۱۷۹	۱
	۴	توسعه مهارت‌های کسب‌وکار در بین کشاورزان	۳/۸۳	۰/۸۹۴	۰/۲۳۳	۲
	۵	وضعیت نوآوری کشاورزان و تبدیل آن به ثروت	۲/۵۲	۱/۰۲۹	۰/۴۰۸	۷
	۶	ابتکار تولید محصولات جدید کشاورزی در میان مردم	۲/۳۷	۱/۲۴۳	۰/۵۲۴	۸
	۷	بازار محصولات کشاورزان برای ترغیب بیشتر فعالیت	۲/۶۲	۱/۰۴۵	۰/۳۹۸	۶
	۸	سخت‌کوشی کشاورزان برای توسعه فعالیت کشاورزی	۲/۵۹	۰/۹۸۴	۰/۳۷۹	۵
صنعت	۱	میزان خلاقیت در بین افراد صنعتی	۲/۶۲	۱/۱۸۱	۰/۴۵	۷
	۲	میزان ریسک‌پذیری افراد برای فعالیت صنعتی	۲/۵۳	۱/۰۲۸	۰/۴۰۶	۲
	۳	انگیزه پیشرفت افراد صنعتی برای فعالیت در بخش صنعتی	۲/۳۳	۰/۹۲۴	۰/۳۹۶	۱
	۴	توسعه مهارت‌های کسب‌وکار در بین افراد صنعتی	۲/۳۸	۱/۰۶۱	۰/۴۴۵	۶
	۵	وضعیت نوآوری افراد صنعتی و تبدیل آن به ثروت	۲/۳۲	۱/۰۱۹	۰/۴۳۹	۵
	۶	ابتکار تولید محصولات جدید صنعتی در میان مردم	۲/۴۵	۱/۱۳	۰/۴۶۱	۸
	۷	بازار محصولات برای ترغیب بیشتر فعالیت صنعتی	۲/۴۹	۱/۰۴۶	۰/۴۲	۴
	۸	سخت‌کوشی افراد برای توسعه فعالیت صنعتی	۲/۴۴	۰/۹۹۸	۰/۴۰۹	۳
خدمات	۱	میزان خلاقیت در بین افراد بخش خدمات	۲/۱۴	۱/۰۶۱	۰/۴۹۵	۷
	۲	میزان ریسک‌پذیری افراد برای فعالیت خدمات	۲/۱۳	۰/۸۹۶	۰/۴۲	۳
	۳	انگیزه پیشرفت افراد برای فعالیت در بخش خدمات	۲/۸۳	۱/۰۹۳	۰/۳۸۶	۲

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

	۴	توسعه مهارت‌های کسب‌وکار در بخش خدمات	۲/۱۶	۱/۰۶۲	۰/۴۹۱	۶
	۵	وضعیت نوآوری در بخش خدمات و تبدیل آن به ثروت	۲/۳۱	۱/۱۹۲	۰/۵۱۶	۸
	۶	ابتکار تولید خدمات جدید در میان مردم	۲/۳	۱/۰۶	۰/۴۶	۴
	۷	بازار انواع خدمات برای ترغیب بیشتر	۲/۱	۰/۹۸	۰/۴۶۶	۵
	۸	سخت‌کوشی افراد بخش خدمات برای توسعه فعالیت	۲/۳۸	۰/۸۵۳	۰/۳۵۸	۱

پس از بررسی وضعیت برخورداری شاغلان بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی از متغیرهای کارآفرینی، در ادامه وضعیت کلی آن‌ها به لحاظ برخورداری از متغیرهای کارآفرینی بررسی‌شده است جداول (۶ و ۷). یافته‌های حاصل از جدول توزیع فراوانی نشان می‌دهد وضعیت برخورداری ۳۵/۵ درصد روستاییان از متغیرهای کارآفرینی در سطوح بسیار ضعیف و ضعیف، ۳۵/۵ درصد در سطح متوسط و ۲۹/۱ درصد در سطوح زیاد و بسیار زیاد قرار دارد. برای قضاوت کلی در خصوص برخورداری روستاییان از متغیرهای کارآفرینی از آزمون مقایسه میانگین (آزمون t با در نظر گرفتن عدد ۳ به‌عنوان مبنای آزمون) استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین محاسبه‌شده با مقدار ۲/۶۱۸ به‌صورت معناداری از عدد مبنا کمتر است. منفی شدن آماره‌های t، انحراف از میانگین و حد بالا و پایین، نیز مؤید این مطلب است؛ بنابراین می‌توان چنین عنوان کرد که سطح برخورداری شاغلان فعال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی، کمتر از حد میانگین است که دلیل آن را می‌توان به برخورداری ضعیف روستاییان از متغیرهایی مانند ابتکار، نوآوری، خلاقیت، مهارت‌های کسب‌وکار و ...، به‌ویژه در بخش‌های صنعت و خدمات، نسبت داد.

جدول (۶). بررسی وضعیت کلی روستاییان شاغل در بخش‌های عمده فعالیت در برخورداری از متغیرهای کارآفرینی

-	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
بسیار ضعیف	۶	۳/۵	۳/۵
ضعیف	۵۵	۳۲	۳۵/۵
متوسط	۶۱	۳۵/۵	۷۰/۹
زیاد	۳۷	۲۱/۵	۹۲/۴
بسیار زیاد	۱۳	۷/۶	۱۰۰
مجموع	۱۷۲	۱۰۰	-

جدول (۷). بررسی وضعیت روستاییان در برخورداری از متغیرهای کارآفرینی با استفاده از آزمون مقایسه میانگین

برخورداری از متغیرهای کارآفرینی	Test Value = 3					
	t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	انحراف از میانگین	اختلاف با فاصله ۹۵ درصد	
						حد پایین	حد بالا
	-۱۰/۹۸۲	۱۷۱	۰/۰۰۰	۲/۶۱۸	-۰/۳۸۱	-۰/۴۴۹	-۰/۳۱۲

امکان‌سنجی و بررسی پتانسیل زیربخش‌های عمده فعالیت اقتصادی به‌منظور ایجاد کارآفرینی

با استناد به یافته‌های میدانی، نظرات کارشناسان مربوطه و اساتید دانشگاهی، محدوده موردمطالعه به لحاظ توانمندی‌های محیطی از قابلیت‌های متعددی برخوردار است که بررسی توانمندی‌ها و قابلیت‌های هر یک از آن‌ها، قابل گنجاندن در این مقاله نبوده است. لذا در میان زیربخش‌های مختلف فعالیت اقتصادی در محدوده

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

مطالعاتی، چهار زیربخش گیاهان دارویی، پرورش آبزیان و منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن‌ها و همچنین گردشگری و خدمات وابسته به آن، به‌عنوان نمونه انتخاب‌شده و پتانسیل آن‌ها بررسی‌شده است. نتایج بررسی وضعیت پتانسیل کارآفرینیِ فعالیت در بخش گیاهان دارویی و صنایع تبدیلی وابسته به آن نشان می‌دهد جدول (۸) در کلیه متغیرهای موردبررسی، میانگین محاسبه‌شده در وضعیت قابل قبولی قرار دارد. روییدن گیاهان دارویی به‌صورت خودرو، بازار فروش مناسب گیاهان دارویی، امکان احداث کارگاه صنایع تبدیلی وابسته به آن، سهولت کشت گیاهان دارویی و ...، از علل اصلی پتانسیل بالای فعالیت در این بخش برای توسعه کارآفرینی است.

جدول (۸). بررسی پتانسیل فعالیت در بخش گیاهان دارویی و صنایع تبدیلی وابسته به آن در کارآفرینی

گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
سهولت کشت گیاهان دارویی	۳/۳۵	۰/۸۲۷	۰/۲۴۶	۴
روییدن گیاهان دارویی خودرو	۳/۷۸	۰/۷۲۲	۰/۱۹۱	۱
مصرف مردم از گیاهان داروئی خودرو	۳/۶۵	۰/۹۷۷	۰/۲۶۷	۷
امکان آموزش در زمینه پرورش گیاهان دارویی	۳/۶	۰/۹۰۲	۰/۲۵	۵
امکان احداث کارگاه‌های تبدیلی	۳/۸۹	۰/۹۵۲	۰/۲۴۴	۳
نیروی انسانی کافی برای صنایع وابسته	۳/۳۷	۰/۸۶۶	۰/۲۵۶	۶
منابع طبیعی موجود	۳/۷۲	۱/۰۶۲	۰/۲۸۵	۸
تأثیرگذاری عملکرد نهادها و مسئولین	۳/۲۲	۱/۲۵۱	۰/۳۸۸	۱۲
بازار فروش گیاهان دارویی	۳/۸۷	۰/۸۴۴	۰/۲۱۸	۲
پشتکار مردم برای کشت گیاهان دارویی	۳/۲۹	۱/۲۳۲	۰/۳۷۴	۱۱
ترغیب و انگیزه کافی	۳/۴۹	۱/۰۱۲	۰/۲۸۹	۹
امکان خلاقیت و ابتکار	۳/۳۴	۱/۰۰۵	۰/۳	۱۰

در ارتباط با پتانسیل کارآفرینیِ فعالیت در بخش پرورش آبزیان و صنایع تبدیلی وابسته به آن، یافته‌ها نشان می‌دهد جدول (۹) متغیرهایی مانند وجود منابع آب کافی و مطلوب برای پرورش ماهی، امکان پرورش سایر آبزیان در منطقه، نوآوری‌های بومی در زمینه پرورش آبزیان و ماهی، امکان احداث کارگاه‌ها و صنایع پرورش آبزیان و ماهی، تمایل ساکنان برای فعالیت در این بخش، به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۰۲۶، ۰/۱۸۷، ۰/۲۱۲، ۰/۲۱۶ و ۰/۲۳۴، نسبت به دیگر متغیرها از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار هستند. شرایط طبیعی و جغرافیایی حاکم بر منطقه به‌گونه‌ای است که امکان فعالیت‌های کارآفرینانه در زیربخش پرورش آبزیان و صنایع تبدیلی وابسته به آن را فراهم ساخته است.

جدول (۹). بررسی پتانسیل فعالیت در بخش پرورش آبزیان و صنایع تبدیلی وابسته به آن در کارآفرینی

گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
امکان پرورش سایر آبزیان در منطقه	۴/۲۲	۰/۷۹۱	۰/۱۸۷	۲
منابع آبی کافی و مطلوب برای پرورش ماهی	۳/۶۵	۰/۰۹۶	۰/۰۲۶	۱
تمایل ساکنان برای فعالیت در این بخش فارغ از مشکلات	۳/۶۳	۰/۸۵۱	۰/۲۳۴	۵
خلاقیت در زمینه پرورش آبزیان و ماهی	۳/۴۴	۱/۰۹۸	۰/۳۱۹	۱۰

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

استفاده از روش‌های سنتی برای پرورش آبزیان	۳/۴۴	۱/۲۹۸	۰/۳۷۷	۱۲
میزان اشتغال فارغ از مشکلات موجود	۳/۷۸	۱/۱۹۷	۰/۳۱۶	۹
نوآوری‌های بومی در زمینه پرورش آبزیان و ماهی	۳/۷	۰/۷۸۷	۰/۲۱۲	۳
میزان استفاده مردم روش‌های خاص سنتی و بومی	۳/۸۷	۰/۹۷۳	۰/۲۵۱	۶
میزان نیروی تحصیل‌کرده در بخش پرورش آبزیان	۳/۳	۱/۰۳۸	۰/۳۱۴	۸
تأثیرگذاری عدم سرمایه کافی در پرورش آبزیان و ماهی در منطقه	۳/۲۳	۱/۱۷	۰/۳۶۲	۱۱
امکان احداث کارگاه‌ها و صنایع پرورش آبزیان و ماهی	۴/۰۴	۰/۸۷۴	۰/۲۱۶	۴
تأثیر عدم وجود کارگاه‌ها و صنایع وابسته در عدم رونق این فعالیت	۴/۰۱	۱/۱	۰/۲۷۴	۷

بررسی‌ها در خصوص بررسی پتانسیل فعالیت در بخش منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن در راستای کارآفرینی نشان می‌دهد جدول (۱۰) به استثنای وضعیت ضعیف متغیرهای سرمایه‌گذاری و ریسک‌پذیری جوانان برای فعالیت در زمینه صنایع تبدیلی وابسته به فعالیت در بخش آب معدنی، سایر متغیرها برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در وضعیت مناسبی قرار دارند. بااین‌وجود متغیرهایی مانند منابع آبی کافی در منطقه، امکان استفاده از منابع آبی برای ایجاد صنایع آب معدنی، تأثیر منابع آب معدنی در جذب توریسم، میزان استفاده چشمه‌های آب معدنی برای مقاصد درمانی و تأثیر توسعه منابع آب معدنی در اشتغال به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۲۱۴۳، ۰/۲۱۴۴، ۰/۲۲۱، ۰/۲۳۴ و ۰/۲۳۴۱، از وضعیت نسبی مطلوب‌تری نسبت به دیگر متغیرها برخوردار هستند.

جدول (۱۰). بررسی پتانسیل فعالیت در بخش منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن در کارآفرینی

گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
منابع آبی کافی در منطقه	۴/۱۷	۰/۸۹۴	۰/۲۱۴۳	۱
امکان استفاده از منابع آبی برای ایجاد صنایع آب معدنی	۴/۰۸	۰/۸۷۵	۰/۲۱۴۴	۲
میزان خلاقیت لازم برای توسعه فعالیت منابع آب معدنی	۴/۱۷	۱/۲۰۱	۰/۲۸۸	۷
میزان کارگاه‌ها یا صنایع موجود در زمینه آب معدنی	۳/۹۸	۱/۰۷۵	۰/۲۷	۶
میزان بهره‌مندی مردم از منابع آب معدنی	۳/۱۷	۱/۱۸۲	۰/۳۷۲	۱۱
سرمایه‌گذاری لازم در زمینه توسعه منابع آب معدنی	۲/۸	۱/۲۹۲	۰/۴۶۱	۱۲
تأثیر توسعه منابع آب معدنی در اشتغال	۴/۲۲	۰/۹۸۸	۰/۲۳۴۱	۵
ریسک‌پذیری جوانان برای فعالیت صنایع وابسته به منابع آب معدنی	۲/۸۲	۰/۸۱۴	۰/۲۸۸۶	۸
میزان استفاده چشمه‌های آب معدنی برای مقاصد درمانی	۴/۱۴	۰/۹۶۹	۰/۲۳۴	۴
تأثیر منابع آب معدنی در جذب توریسم	۳/۹۲	۰/۸۶۸	۰/۲۲۱	۳
میزان منابع آب معدنی به‌صورت هدر رفت (بدون استفاده)	۳/۶۲	۱/۱۹۶	۰/۳۳	۱۰
تأثیر عدم زیرساخت کافی (ابزار، ماشین‌آلات و ...) در توسعه منابع آب معدنی	۳/۳۸	۱/۰۱۶	۰/۳	۹

یافته‌های حاصل‌شده در ارتباط با بررسی پتانسیل کارآفرینیِ فعالیت در زیربخش گردشگری و خدمات وابسته به آن نشان می‌دهد جدول (۱۱) تأثیر آب‌وهوای منطقه در توسعه گردشگری، امکان گردشگری طبیعی در منطقه، امکان گردشگری پزشکی ـ درمانی، آداب‌ورسوم مردم محلی برای جذب گردشگر و محصولات کشاورزی متنوع برای جذب گردشگری به‌ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۱۲۹، ۰/۱۳۱، ۰/۱۹۱، ۰/۱۹۸ و ۰/۳۱۹، از مهم‌ترین پتانسیل‌های منطقه برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه هستند که نسبت به دیگر متغیرها از وضعیت

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

مناسب‌تری برخوردار هستند. در واقع اکثر توان گردشگری محدوده مطالعاتی متأثر از توان‌های محیطی منطقه است که ظرفیت لازم را برای توسعه کارآفرینی مهیا کرده‌اند.

جدول (۱۱). بررسی پتانسیل فعالیت در بخش گردشگری و خدمات وابسته به آن در کارآفرینی

گویه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
امکان گردشگری طبیعی در منطقه	۴/۷۴	۰/۶۲۵	۰/۱۳۱	۲
امکان گردشگری پزشکی ـ درمانی	۴/۴	۰/۸۴۲	۰/۱۹۱	۳
میزان خدمات اقامتی و کافی برای گردشگری	۲/۷	۱/۰۳۱	۰/۳۸۱	۱۰
میزان تبلیغات در جذب گردشگری	۲/۵۸	۰/۹۵۵	۰/۳۷	۹
جاده‌ها و دسترسی‌ها برای توسعه گردشگری	۲/۹۵	۱/۲۳	۰/۴۱۶	۱۱
تأثیر معرفی جاذبه‌های گردشگری برای جذب توریست	۳/۳۹	۱/۲۲۱	۰/۳۶	۶
آداب‌ورسوم مردم محلی برای جذب گردشگر	۴/۰۷	۰/۸۰۶	۰/۱۹۸	۴
میزان گردشگر در حال حاضر با توجه به نوع امکانات و مشکلات	۲/۴۱	۱/۰۵۸	۰/۴۳۹	۱۲
همکاری و مشارکت مردم برای توسعه گردشگری	۳/۳۵	۱/۲۲۷	۰/۳۶۶	۸
حمایت نهادها و سازمان‌های دولتی و خصوصی در منطقه برای جذب گردشگری	۳/۳	۱/۱۹۵	۰/۳۶۲	۷
میزان سواد و تحصیلات مردم در راستای توسعه گردشگری	۲/۲۷	۱/۳۰۳	۰/۵۷۴	۱۳
محصولات کشاورزی متنوع برای جذب گردشگری	۳/۶۷	۱/۱۷۴	۰/۳۱۹	۵
تأثیر آب‌وهوای منطقه در توسعه گردشگری	۴/۶۱	۰/۵۹۷	۰/۱۲۹	۱

پس از بررسی وضعیت متغیرهای کلیدی زیربخش‌های چهارگانه فعالیت اقتصادی در محدوده مطالعاتی، وضعیت کلی چهار بخش مذکور در راستای فعالیت‌های کارآفرینی امکان‌سنجی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد جدول (۱۲) میانگین محاسبه‌شده برای چهار زیربخش عمده فعالیت اقتصادی (گیاهان دارویی، پرورش آبزیان و منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن‌ها و گردشگری و خدمات وابسته به آن) به‌ترتیب با مقادیر ۳/۵۴۸، ۳/۶۹۱، ۳/۷۰۵ و ۳/۴۱۹، به‌صورت معنا داری از میانگین مبنا بالاتر است. مثبت شدن آماره‌های t، انحراف میانگین، حد بالا و پایین مؤید این مطلب است. لذا با توجه به یافته‌های حاصل‌شده می‌توان چنین عنوان کرد که چهار بخش مذکور برای توسعه کارآفرینی در بخش مرکزی شهرستان بویراحمد از توان قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار هستند. دقت در ماهیت فعالیت‌های شناسایی شده نشانگر پتانسیل و توانمندی محیطی بالای سکونتگاه‌های روستایی بخش مرکزی شهرستان بویراحمد برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی و به‌تبع آن توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

جدول (۱۲). امکان‌سنجی کارآفرینی در زیربخش‌های چهارگانه کلیدی فعالیت اقتصادی در محدوده مطالعاتی

زیربخش‌های کلیدی فعالیت اقتصادی	Test Value = 3						
	t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	انحراف از میانگین	اختلاف با فاصله ۹۵ درصد	
						حد پایین	حد بالا
گیاهان دارویی و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۱۴/۶۰۲	۱۷۱	۰/۰۰۰	۳/۵۴۸	۰/۵۴۷	۰/۴۷۳	۰/۶۲۲
پرورش آبزیان و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۱۸/۱۶۷	۱۷۱	۰/۰۰۰	۳/۶۹۱	۰/۶۹۱	۰/۶۱۶	۰/۷۶۶
منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۱۷/۵۰۱	۱۷۱	۰/۰۰۰	۳/۷۰۵	۰/۷۰۵	۰/۶۲۶	۰/۷۸۵
گردشگری و خدمات وابسته به آن	۱۲/۸۷۳	۱۷۱	۰/۰۰۰	۳/۴۱۹	۰/۴۱۹	۰/۳۵۵	۰/۴۸۳

بررسی ارتباط آماری بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی شناسایی‌شده با کارآفرینی

پس از شناسایی و امکان‌سنجی زیربخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در راستای کارآفرینی در محدوده موردمطالعه، ارتباط آماری چهار فعالیت کلیدی شناسایی‌شده با کارآفرینی بررسی‌شده است. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد جدول (۱۳) زیربخش‌های گیاهان دارویی، پرورش آبزیان، منابع آب معدنی و گردشگری (به‌عنوان متغیرهای مستقل) دارای ارتباط آماری مثبت و معناداری با متغیر وابسته پژوهش (کارآفرینی) هستند. میزان ضریب همبستگی برای چهار فعالیت فوق به‌ترتیب ۰/۵۱۹، ۰/۱۷۹، ۰/۳۹۸ و ۰/۵۳۳ است؛ بنابراین می‌توان اذعان نمود که با فعالیت در زیربخش‌های شناسایی، کارآفرینی در میان جامعه روستایی موردمطالعه توسعه و تقویت خواهد شد و ساکنان می‌توانند با اتکا به منابع محیطی و محلی خود، از مزایا و منافع کارآفرینی بهره‌مند شوند.

جدول (۱۳). بررسی همبستگی بین متغیرهای مستقل با کارآفرینی در محدودهٔ مطالعاتی

مؤلفه‌ها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری
گیاهان دارویی و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۰/۵۱۹**	۰/۰۰۰
پرورش آبزیان و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۰/۱۷۹*	۰/۰۱۹
منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن	۰/۳۹۸**	۰/۰۰۰
گردشگری و خدمات وابسته به آن	۰/۵۳۳**	۰/۰۰۰

** سطح معنی‌داری ۹۹ درصد، * سطح معنی‌داری ۹۵ درصد

نتیجه‌گیری

با گذر زمان و اثرگذاری عوامل مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی بر اجتماعات روستایی، امروزه شاهد زوال و افول بسیاری از روستاها در ابعاد مختلف توسعه به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه هستیم. سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و اندیشمندان حوزه توسعه روستایی برای غلبه بر مشکلات به وجود آمده، راهبردها و نسخه‌های متعددی را پیچیده و در موارد متعددی اجرا نموده‌اند. بااین‌وجود مشکلات جامعه روستایی به‌صورت تصاعدی افزایش‌یافته است. در میان انواع راهبردهای توسعه روستایی، توسعه و ترویج کارآفرینی یکی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

از مهم‌ترین مفاهیمی است که اکثر دست‌اندرکاران توسعه روستایی بر گسترش آن در نواحی روستایی اتفاق‌نظر دارند؛ زیرا کارآفرینی به‌واسطه ماهیت چندبعدی خود، می‌تواند به‌عنوان محرک توسعه روستایی به‌ویژه در ابعاد اقتصادی و اجتماعی مورداستفاده قرار گیرد. بااین‌وجود توسعه کارآفرینی در فعالیت‌هایی کارآمدتر و اثرگذارتر است که زمینه و بستر محیطی و انسانی مساعدی برای شروع و توسعه آن وجود داشته باشد. ازاین‌رو شناسایی و امکان‌سنجی بخش‌های کلیدی برای شروع فعالیت‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی دارای اهمیت است. مطالعه حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه کارآفرینی در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی واقع در بخش مرکزی شهرستان بویر احمد انجام‌گرفته است. نتایج پژوهش در خصوص برخورداری روستاییان شاغل در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) نشان داد میانگین محاسبه‌شده کمتر از حد مبنا بوده و به‌نوعی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. دلایل اصلی این وضعیت را می‌توان به ضعف ابتکار، نوآوری، خلاقیت، مهارت‌های کسب‌وکار و دشواری دسترسی به بازار در میان روستاییان نسبت داد. این در حالی است که وضعیت برخورداری روستاییان از متغیرهای انگیزه پیشرفت، سخت‌کوشی و ریسک‌پذیری در وضعیت قابل قبولی قرار دارد. دقت در نتیجه حاصل‌شده نشانگر این مهم است که روستاییان تمایل قابل‌توجهی به فعالیت‌های کارآفرینانه دارند اما ضعف آموزش، آگاهی و دسترسی به بازار، مانع بزرگی در برابر کارآفرینی روستاییان است. این موانع با برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی کارآفرینی، تقویت ارتباط میان روستاییان و کارآفرینان و برقراری ارتباط مستقیم روستاییان با بازارهای عمده تا حدی زیادی مرتفع خواهد شد. نتایج پژوهش در خصوص امکان‌سنجی فعالیت‌های عمده اقتصادی برای توسعه کارآفرینی نشان داد میانگین محاسبه‌شده برای چهار زیربخش عمده فعالیت اقتصادی (گیاهان دارویی، پرورش آبزیان و منابع آب معدنی و صنایع تبدیلی وابسته به آن‌ها و گردشگری و خدمات وابسته به آن) به‌صورت معناداری از میانگین مبنا بالاتر است. لذا برای توسعه کارآفرینی در میان روستاییان محدوده مطالعاتی، باید به چهار فعالیت شناسایی‌شده تأکید و توجه ویژه‌ای معطوف گردد. نتیجه حاصل‌شده همسو بامطالعه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان (۱۳۹۸) می‌باشد. همچنین ازآنجایی‌که در مطالعه حاضر گردشگری به‌عنوان یکی از بخش‌های پایه و کلیدی برای توسعه کارآفرینی شناسایی‌شده است لذا نتیجه حاصل‌شده با یافته پژوهش‌های دادورخانی و همکاران (۱۳۹۰)، ایمنی‌قشلاق و همکاران (۱۳۹۱)، اربابیان و همکاران (۱۳۹۳)، امیری و همکاران (۱۳۹۵) و شاهد و همکاران (۱۴۰۰)، همسو می‌باشد. ماهیت فعالیت‌های شناسایی شده برای توسعه کارآفرینی به‌گونه‌ای است که بالاترین انطباق را با شرایط محیطی و انسانی حاکم بر منطقه و جامعه محلی دارند. تکیه‌بر منابع محلی برای شروع فعالیت‌های کارآفرینی امری است که نوس و اسمالبونه (۲۰۰۷)، دابسون (۲۰۰۹) و موحدی و یعقوبی فرانی (۲۰۱۲) در مطالعات خود بر آن تأکید داشته‌اند. بررسی ارتباط چهار فعالیت کلیدی شناسایی شده با کارآفرینی نشان داد به لحاظ آماری ارتباط معنی‌دار و مثبتی میان آن‌ها وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل‌شده می‌توان از چهار زیربخش عمده فعالیت اقتصادی شناسایی‌شده (گیاهان دارویی، پرورش آبزیان، منابع آب معدنی، گردشگری و صنایع و خدمات وابسته به آن‌ها) به‌عنوان بنیان‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی بخش مرکزی شهرستان بویراحمد یاد کرد که منطبق بر شرایط محیطی و محلی منطقه هستند. متناسب با فعالیت‌های شناسایی شده برگزاری دوره‌های

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

آموزشی مؤثر در زمینه کارآفرینی، توزیع کتابچه و پوستر کارآفرینی در میان روستاییان، تقویت ارتباط میان روستاییان و کارآفرینان، حمایت مالی و معنوی همه‌جانبه بخش دولتی از روستاییان، تسهیل شرایط دسترسی آن‌ها به بازارهای عمده، تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به فعالیت در منطقه، تقویت زیرساخت‌های ارتباطی و خدماتی به‌ویژه در زمینه راه روستایی و اینترنت، در توسعه و ترویج فعالیت‌های کارآفرینی در محدوده مطالعاتی مؤثر خواهند بود.

منابع

احمدپور داریانی، محمود؛ عرفانیان، امیر. (۱۳۸۸)، **تبیین ارتباط توسعه اقتصادی با دو مقوله «توسعه کسب‌وکار» و «کارآفرینی»**، مجله علمی و پژوهشی شریف، ۴۹: ۹۲-۸۵.

اربابیان، شیرین؛ زمانی، زهرا؛ رحیمی، معصومه. (۱۳۹۳)، **بررسی اثر گردشگری در توسعه کارآفرینی**، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰: ۱۴۶-۱۲۶.

امیری، صبا؛ احسانی‌فر، تهمینه؛ نادری، نادر؛ رستمی، فرحناز. (۱۳۹۵)، **ارائه یک مدل مفهومی به‌منظور بررسی تأثیر گردشگری کشاورزی بر توسعه کارآفرینی روستایی**، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۳ (۱): ۱-۱۵.

ایمنی قشلاق، سیاوش، خانی، فضیله؛ هاشمی، سیدسعید. (۱۳۹۱)، **نقش گردشگری در توسعه‌ی کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه تطبیقی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان ماکو)**، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۸: ۲۳۸-۲۱۷.

جمینی، داود. (۱۳۹۴)، **کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی**، انتشارات سخنوران، تهران.

جمینی، داود؛ تقدیسی، احمد؛ فیضی، شلیر؛ علی‌پور، خالد. (۱۳۹۴)، **تحلیل عاملی متغیرهای پیش‌برنه و بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر**، مطالعات اجتماعی ـ روان‌شناختی زنان، ۱۳(۱): ۸۸-۶۳.

حیدری‌ساربان، وکیل؛ عبدپور، علیرضا. (۱۳۹۸)، **عوامل بهبود معیشت پایدار روستایی از دیدگاه ساکنان محلی، مطالعه موردی: شهرستان اردبیل**، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، س ۱۹(۵۴): ۴۶-۲۳.

دادورخانی، فضیله؛ رضوانی، محمدرضا؛ ایمنی قشلاق، سیاوش؛ بوذرجمهری، خدیجه. (۱۳۹۰)، **تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان ماکو)**، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۷۸: ۱۹۵-۱۶۹.

دهقانی، امین؛ جمینی، داود. (۱۳۹۶)، **سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی، تعیین‌کننده‌ها و راهکارهای توسعه آن در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان جوانرود)**، فضای جغرافیایی، ۱۷(۶۰): ۲۶۵-۲۴۷.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان. (۱۳۹۸)، **تدوین برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی شهرستان دیواندره و سقز**، مجری دکتر کیومرث ایران‌دوست، سنندج، کردستان.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]

[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۹۴)، **سنجش و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در روستاهای گردشگری رود دره‌ای استان تهران**، آمایش جغرافیایی فضا، ۵(۱۶): ۹۰-۷۳.

سعیدی، پرویز. (۱۳۸۸)، **نقش مدیریت نوین روستایی در کارآفرینی و ایجاد اشتغال**، ۱۹: ۱۸۷-۱۷۱.

شاهد، سید حسین؛ رحمانی، بیژن؛ مرید سادات، پگاه. (۱۴۰۰)، **تبیین مؤلفه‌های گردشگری و توسعه کارآفرینی پایدار در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان همدان**، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۱(۶۰): ۴۲۰-۳۹۹.

صفوی، بیژن. (۱۳۸۳)، **بررسی قابلیت‌های اشتغال‌زایی بخش صنعت ایران**، پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۱۹: ۱۶۷-۱۴۳.

صیدایی، سیداسکندر؛ صادقی، حجت‌اله. (۱۳۹۳)، **کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه روستایی**، انتشارات شاخص پژوه، اصفهان.

عربیون، ابوالقاسم؛ عبدالله‌زاده، غلامحسین؛ شریف‌زاده، ابوالقاسم؛ محسنی، احمد. (۱۳۸۹)، **شناسایی و اولویت-بندی شاخص‌های تعیین‌کننده کارآفرینی کسب‌وکارها**، توسعه کارآفرینی، ۲(۸): ۱۰۶-۷۱.

مفتاح، سکینه؛ زرین‌ساز، رضا. (۱۳۸۱)، **۱۶۸ راهکار ملی برای اشتغال**، تعاون، ۱۳۷: ۱۲-۶.

ورکیانی‌پور، نفیسه؛ حسینی، سیدمحمدرضا؛ سمیعی، روح‌الله؛ اشرفی، مجید. (۱۳۹۹)، **مدل‌سازی کارآفرینی زنان شهری بر اساس زنجیره ارزش کارآفرینی با رویکرد توسعه پایدار اجتماعی در استان گلستان**، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰(۵۸): ۱۶۱-۱۳۹.

Acs, Z. J., Szerb, L., Lloyd, A. (2018). **The Global Entrepreneurship Index powered by GEDI**, The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C., USA.

Alison, M. (1990). **Entrepreneurship: An International Perspective**, Oxford Publication, First Edit, Spring.

Baldwin, C., Smith, T., Jacobson, C. (2017). **Love of the land: Social-ecological connectivity of rural landholders**, Journal of Rural Studies, 51: 37-52.

Bartlett, J.E., Kotrlik, J.W., Higgins, C.C. (2001). **Organizational research: Determining appropriate sample size in survey research**. Information Technology, Learning, and Performance Journal, 19(1): 43-50.

Chakraborty, D. (2014). **Socio-Economic Determinants of Growth of Rural Entrepreneurship in Sonitpur District of Assam- an Empirical Study**, Journal of Behavioral Economics, Finance, Entrepreneurship, Accounting and Transport, 2(1): 26-34.

Dabson, B. (2002). **Supporting rural entrepreneurship**, Retrieved September, www.nercrd.psu.edu/entrepreneur_What_Works.../SinghKnights.pdf.

Folmer, H., Dutta, S., Oud, H. (2010). **Determinants of Rural Industrial Entrepreneurship of Farmers in West Bengal: A Structural Equations Approach**, International Regional Science Review, 33(4): 367-396.

Hrivnak, G., Sherman, C. (2010). **The Power of Nascence: Realizing the Potential of Service-learning in an Unscripted Future**, International Journal of Organizational Analysis, 18(2): 198-215.

Jamini, D., Amini, A., Ghadermarzi, H., Tavakoli, J. (2017). **Challenges of Food Security in Rural Areas Using Grounded Theory Approach in Ravansar County**, Western Iran, European Journal of Geography, 8(4): 26 - 40.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]

Klofsten, M., Norrman, C., Cadorin, E. (2020). **Support and development of small and new firms in rural areas: a case study of three regional initiatives**. SN Appl. Sci. 2, 110 (2020). https://doi.org/10.1007/s42452-019-1908-z.

Korsgaard, S., Müller, S., Tanvig, H.W. (2015). **Rural entrepreneurship or entrepreneurship in the rural – between place and space**, International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 21(1): pp: 5-26.

Krakowiak-Bal, A., Ziemianczyk, U., Wozniak, A. (2017). **Building entrepreneurial capacity in rural areas: The use of AHP analysis for infrastructure evaluation,** International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 23(6): 903-918.

Mccline, R.L. (2004). **Opportunity recognition: An exploratory investigation of a component of the entrepreneurial process in the context of the health care industry: Theory and practice**, Tertiary Education Management, 25: 81-94.

Melore, T.W., Nel, V. (2020). **Resilience of informal settlements to climate change in the mountainous areas of Konso, Ethiopia and QwaQwa, South Africa, Jàmbá**, Journal of Disaster Risk Studies 12(1), a778. https://doi.org/10.4102/jamba.v12i1.778.

Mohapatra, S., Rozelle, S., Goodhue, R. (2007). **The Rise of Self-employment in Rural China: Development or Distress?,** World Development. 35(1): 163- 181.

Morris, W., Henley, A., Dowell, D. (2017). **Farm diversification, entrepreneurship and technology adoption: Analysis of upland farmers in Wales**, Journal of Rural Studies, 53: 132-143.

Movahedi, R., Yaghoubi-Farani, A. (2012). **Analysis of the barriers and limitations for the development of rural women's entrepreneurship**, Int. J. of Entrepreneurship and Small Business, 15(4): 469 - 487.

Nagler, P., Naude, W. (2017). **Non-farm entrepreneurship in rural sub-Saharan Africa: New empirical evidence**. Food Policy, 67: 175–191.

Nassar, D.M., Elsayed, H.G. (2018). **From Informal Settlements to sustainable communities**, Alexandria Engineering Journal, 57: 2367–2376.

Nawaz, F. (2009). **Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh**, Bangladesh Development Research Working Paper No. 5. Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=1403411 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1403411.

North,., Smallbone, D. (2007). **Developing entrepreneurship and enterprise in Europe's peripheral rural areas: Some issues facing policy-makers**, European Planning Studies, 14(1): 41-60.

Roomi, M.A., Parrott, G. (2008). **Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan**, The Journal of Entrepreneurship, 17: 59–72.

Rotheroe, N., Richards, A. (2007). **Social Return on Investment and social enterprise: Transparent accountability for sustainable development**, Social Enterprise Journal, 3: 31-48.

Sadeghi, H., Seidaiy, S., Rezvani, M. (2017). **The socio-economic effects of Karun 3 dam on the sustainable development of rural areas. A case study in Iran**, Human Geographies, 11(2): 213-229.

Sathiabama, K. (2010). **Rural Women Empowerment and Entrepreneurship Development**. From:http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475.html

Satterthwaite, D., Archer, D., Colenbrander, S., Dodman, D., Hardoy, J., Mitlin, D., Patel, S. (2020). **Building Resilience to Climate Change in Informal Settlements**, One Earth Review, One Earth 2, February 21, pp: 143-156. http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-28]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1300.0.0.231.4]
[DOI: 10.61186/jgs.23.71.391]